

Puszczyk mszarny - baradataja kuhakałka

Puszczyk mszarny *Strix nebulosa* to jedna z największych sów Europy. Zamieszkuje tajgowe lasy Europy, Azji i Ameryki Północnej. Podlega ochronie na mocy Konwencji Berneńskiej (załącznik II), Dyrektywy Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków (załącznik I) oraz Konwencji Waszyngtońskiej ws. międzynarodowego handlu gatunkami zagrożonymi wyginięciem (jest wpisany do załącznika II do tej konwencji). W Polsce chroniony na podstawie Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Wpisany do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt.

W naszym kraju nie lęgnie się, uznany jest za gatunek „zalatujący z lęgówisk w białoruskiej części Puszczy Białowieskiej” (Ludwik Tomiałojc, Tadeusz Stawarczyk, Awifauna Polski rozmieszczenie, liczebność i zmiany, t. 2, s. 429). Prof. Jan Sokołowski pisał o nim: „Południowo-zachodnia granica tego gatunku zaledwie dotyka terenów polskich. W obecnych czasach gnieździ się jedynie w lasach Białowieskich, gdzie w roku 1930 J. Zawadzki znalazł dwa gniazda i ubił trzy okazy. Jaja oraz samica tworzą osobliwość zbiorów ornitologicznych w Białowieży. St. Borowski pisze, że w czerwcu 1953 roku spotykano tę sowę w Białowieży »w pierścieniu otaczającym wzniesienie grondowe olsów, przy rzece Narewce«. Na Mazurach sowa mszarna nie gnieździ się. Ubito tam tylko jeden okaz w 1832 roku, a poza tym w ogóle jej nie obserwowano. Wg W. Taczanowskiego ubito również jedną sowę w 1872 r. w Żulinie (powiat chełmski). Taczanowski pisze: »jest to niewątpliwie punkt najdalej w głąb środkowej Europy wysunięty, w którym rzadki ten gatunek został postrzeżony«. Wiadomości zawarte w starszej literaturze opierają się głównie na obserwacjach K. Tyzenhauza. Znał on sowę mszarną z terenów litewskich, zwłaszcza z okolicy Postaw” (J. Sokołowski Ptaki ziem polskich, t. 2, s. 29).

Puszczyk mszarny. Fot. Nikołaj Czerkas

Prócz tego, w XX wieku obserwowany kilkakrotnie, głównie w Puszczy Białowieskiej i najprawdopodobniej były to osobniki zalatujące z Białorusi: w lutym 1985 r. na Polanie Białowieskiej, we wrześniu 1997 r. w dolinie Narewki k. Białowieży, w 1987, 1993, 1996 i 1997 w dolinie rzeki Leśnej, w 1996 r. na polanie wsi Teremiski oraz w 1991 r. w gminie Chłopice w przemyskim. Należy dodać, że na przełomie lat 1999/2000 w ZOO w Poznaniu, Krakowie i Gdańsku-Oliwie znajdowały się osobniki z zagranicznych hodowli, nie uzyskano jednak potomstwa.

Na Ukrainie gatunek ten jest bardzo rzadki, umieszczony w Czerwonej Księdze Zwierząt Ukrainy. Po raz pierwszy stwierdzono jego gniazdowanie w 1985 r. na Polesiu (3 pary w Poleskim Zapowiedniku - północna część obwodu żytomierskiego). Prawdopodobnie gniazduje też w północno-wschodniej części obwodu rówieńskiego, gdzie w 1988 r. w zakazniku* Sira Pogonija obserwowano tokującego samca. Sporadycznie pojedyncze osobniki spotyka się bardziej na południe.

Na Białorusi ptak został wpisany do Białoruskiej Czerwonej Księgi już w 1981 roku. Białoruska populacja szacowana jest na 50-100 par, co stanowi około 5% populacji europejskiej. Przy czym, jak zauważają ornitolodzy białoruscy, dla lokalnych populacji charakterystyczna jest skrajna niestabilność. Ptaki gniazdują głównie na Polesiu (obwód brzeski i zachodnia część obwodu homelskiego) oraz na północy kraju (obwód witebski), sporadycznie w innych regionach (ob. grodzieński). Położone najbliżej Polski stanowiska lęgowe zostały odnalezione w Puszczy Szereszewskiej (południowo-wschodni fragment Puszczy Białowieskiej) w 1999 r. przez pracownika Parku Narodowego „Bielowieżska Puszcza” Nikołaja Czerkasa. Poniżej zamieszczono tłumaczenie jego artykułu o tym gatunku.

* Zapowiedniki i zakazniki to obszarowe formy ochrony przyrody w krajach powstałych po rozpadzie ZSRR. Zapowiednik to najwyższa forma ochrony przyrody, odpowiadająca obszarom ochrony ścisłej w polskich parkach narodowych. Zapowiednik utworzony zostaje dla ochrony cennych fragmentów naturalnych ekosystemów, a poza ochroną dopuszcza się tam jedynie badania naukowe oraz w niewielkim stopniu turystykę. Nie prowadzi się żadnej działalności gospodarczej typu polowania, wycięby itp. Natomiast zakaznik to forma ochrony przyrody o reżimie ochronnym pośrednim między rezerwatem przyrody a parkiem krajobrazowym w ustawodawstwie polskim. W zakazniku dopuszcza się działalność gospodarczą, polowanie, gospodarkę leśną, rolną i inne. W zasadzie nie ma również ograniczeń w rozwoju turystyki na jego terenie (przyj. Krzysztof Wojciechowski).